

1. ВОВЕД

Улогата на козите во светското сточарство е значајна и речиси не постои земја во која тие не се одгледуваат. Распространетоста на козите се должи на нивната добра способност за аклиматизација во различни климатски и еколошки услови и на производството на млеко, месо, волна и кожа, по ниска производна цена. Факт е дека околу 75% од светската популација конзумира козјо млеко, а во исхраната на луѓето во значителни количества се употребува козјото месо, посебно во земјите на Блискиот Исток (ФАО, 2010).

Денес во светот се одгледуваат околу 875.5 милиони кози, застапени со повеќе од 200 раси од кои околу 63% се за производство на млеко, 27% за производство на месо, а само околу 5% за производство на волна (мохер). Најмногу кози во светски рамки се одгледуваат во Азија (539 мил.), Африка (276 мил.), Австралија и Нов Зеланд (4.5 мил.), додека во Европа се одгледуваат 17 милиони кози од кои во Грција (4.85 мил.), Шпанија (2.93 мил.) Италија (0.96 мил.), Франција (1.43 мил.) итн. (ФАО, 2011).

Донесувањето на Законот за забранување држење кози на територијата на НРМ (Службен весник на НРМ бр. 38 од 13.12.1948 година), има значително влијание врз намалувањето на бројот на козите во Република Македонија. Стагнирањето на оваа сточарска гранка трае сè до 1989 година кога истиот е укинат и донесен е нов Закон за одгледување кози (Службен весник на СРМ бр. 21 од 18.5.1989 година). Како дополнителни фактори кои сè уште го отежнуваат развојот на козарството се: неповолниот расов состав и раситнетоста на стадата, неорганизираниот и несигурен пласман на производите од козјото млеко, недостигот од работна рака, недоволна и нередовна примена на селекциските мерки во стадата и друго. Сепак, во споредба со изминатите години може да се констатира дека има спонтан и континуиран развој на оваа сточарска гранка и сè поголема заинтересираност на фармерите за

одгледување кози како бизнис кој овозможува сигурна егзистенција и остварување заработка. Според податоците на единицата за обележување на домашните животни (Агенција за храна и ветеринарство, 2011) бројот на козите во нашата земја се движи околу 80.000.

Расовиот состав на козите во Република Македонија се базира врз домашната балканска коза, со одредена застапеност на кози од расата алпина и санска, како и мелези помеѓу сите овие раси. Од вкупниот број на кози во Република Македонија, утврден од страна на Агенцијата за храна и ветеринарство во 2011 година, 48% се кози од домашна балканска коза, 5.2% се од расата алпина, 7.9% се мелези со расата алпина, 7.8% се од санската раса, 3.4% се мелези со санската раса, а остатокот се заведени како други раси кози.

Производството на млеко кај домашната популација кози се движи околу 150-250 литри според **Козаровски** (1999), додека кај козите од расата алпина варира во зависност од земјата каде што се одгледува. Според **Козаровски** (1999), кај оваа раса, типот кози кои се без рогови, произведува од 600 до 700 литри млеко во лактација, додека типот со рогови од 500 до 650 литри. Според **Мекџ и сор.** (2005), во услови на фармско одгледување кози од расата алпина, евидентирана е просечна млечност од 800 литри млеко, додека кај производители со помал број кози и до 900 литри. **Поповски и сор.** (2002), наведуваат дека во САД е добиена максимална млечност од 2215 литри во лактација. Според **Skalički и сор.** (1998), млечноста на алпина расата на кози за 271 ден лактација изнесувала 751.7 литри. Оваа раса има висока способност за аклиматизација што резултира со нејзино присуство во многу европски и воневропски земји каде што послужила како раса мелиоратор во создавање млечни кози од нејзин тип.

Како основен производ кој се добива од козите е козјото млеко кое најчесто се преработува во козјо сирење, кашкавал и јогурт. Лесната сварливост на козјото млеко придонесува истото да е погодно за исхрана на децата, постарата популација и рековалесцентите. Луѓето кои се алергични на

лактоза може да го употребуваат козјото млеко и со него во целост да го заменат кравјото.

Исто така, козите се јавуваат како производители на јарешко и козјо месо кое претставува солиден извор на протеини во исхраната на човекот. Јарешкото месо е слично со јагнешкото, но е попосно и во голем степен ги задоволува критериумите за здрава и правилна исхрана. Козите се карактеризираат со висока плодност (годишно се добиваат по две, а често и по три јариња) што резултира со можност за зголемено производство на јарешкото во споредба со јагнешкото месо.

Како дополнителни производи од козарското производство се добиваат мохер влакна и кашмир за облека и теписи, како и различни производи што се изработуваат од кожата на козите.

Во најголемиот број на случаи одгледувањето на козите кај нас го носи белегот на традиционалност. Имено, во текот на поголемиот дел од годината козите се пасат. Така се овозможува поголема економичност во одгледувањето затоа што целокупната исхрана се сведува на пасење со дополнителен оброк во вид на концентрат и минерални материи. Од посебна важност е фактот дека козите во користењето на пасиштата не им се конкуренти на овците и говедата, бидејќи пред сè тие ги користат површините обраснати со прнар или високостеблести шуми. Овие површини без одгледување на козите остануваат практично неискористени потенцијали за храна, а како заклучок може да се констатира дека козите и другите преживни животни може совршено да се надополнуваат.